

Om Eggjainnskriften — Epilog

Den 27. mars 2001 ble det holdt en konferanse i Oslo om Eggjainnskriften, basert på Terje Spurklands fremstilling i boka "I begynnelsen var Ƿ Ɔ þ Ʀ ǫ. Norske runer og runeinnskrifter" (Oslo 2001, Cappelen), s. 65–83, og dessuten på endel andre utsendte notater, bl.a. ett av Harald Bjorvand om språklige problemer ved de foreliggende tolkninger. Etter å ha hørt på diskusjonen om Eggjainnskriften på dette seminaret, vil jeg opprettholde min tidligere tolkning i alle hovedtrekk, men vil modifisere den på et par viktige punkter og dessuten gi en nærmere begrunnelse for enkelte andre detaljer.

1. Rad A, rune 13–16 <wīlr> er den opplagt riktige lesningen, men ordet har vært vanskelig å forklare. Mitt forsøk i Arkiv 115 (2000): 7 på isteden å lese <witr> trekker jeg tilbake. Det er et skoleeksempel på hva en runolog ikke skal gjøre, nemlig å oppgi en sikker lesning fordi den er vanskelig å forklare.

Den forklaring jeg var inne på i Arkiv 103 (1988): 38 f. er heller ikke holdbar, se Bjorvands kritikk i ovennevnte notat. Norr. *vīl-r* 'god, kjær' gir ikke grunnlag for å ansette eller forklare en eldre form **wīlr*, hverken som positiv- eller komparativform av et adjektiv.

I steden kan man ganske enkelt lese ut ordet norr. *vill-r*, nyno. *vill* adj. (bl.a.) 'heftig, voldsom, ustyrlig; vred, opbragt' (Aasen), sml. no. rm. *vill* om person (RMO *vill* 6 a) a) 'voldsom, tøilesløs, ustyrlig', (6 a) c) 'brutal, grusom, hensynsløs'. Opplysende er også bruken i dansk om *vilde bølger*, *det vilde hav*, *den vilde sø*, *de vilde vover* o.l., sml. ODS xxvi: 1498 og definisjonen der: "om naturfænomener, elementer, hvis kræfter, virken ikke (kan) beherskes, styres af mennesker; som besidder, virker med voldsom styrke, magt, især som udtryk for at et element er i oprør, at en naturkraft giver sig stærke udslag, fremtræder i en for mennesker farefuld, grum form."

Dette <wīlr> = /willr/, norr. *vill-r* kan her være en betegnelse for havguden *Ægir*; sml. Egils *Sonatorrek* 7–9, der Egil gir *Ægir* og hans hustru

Røn skylden for at hans sønn (og tidligere slektninger) druknet, og sier han ville drepe havguden, om han kunne det. Egil er således ikke i tvil om at det er guden Ægir som har voldt drukningsdøden, og like naturlig kan det ha vært for en etterlevende etter den store Eggja-ulykken å oppfatte det hele slik. Ordet /willr/ 'den ville, opprørte' synes å være en passende betegnelse på denne havguden, som her nettopp representerer det ville, opprørte hav.

2. Ordet /willr/ står da som det grammatiske subjekt i den første setningen i Eggjainnskriften. Derav følger at rune 1–3 <ṛin> = /mīn/ står substantivert som det grammatiske objekt i setningen, og i betydningen 'mine' (ntr. pl. om menn, kvinner og evt. barn), d.e. 'mine slektninger, mine nærmeste', som forklart i Arkiv 115 (2000): 6.

Innskriftens første setning lyder da: /mīn warp nā-sēu willr/ 'over mine kastet den ville (havguden) nåsjø'. Så fortsetter innskriften med en upersonlig setning: /māðe þaim kaipa i bor-mōþa hūni/ 'det mådde keipene for dem', d.e. 'keipene måddes/ble slitt i stykker for dem i den bortrøtte mastetoppen', som tidligere forklart. Om slike upersonlige setninger fra sjølivet, se Grønvik 1985: 56.

Hvis man synes at <min> 'mine' er en for ubestemt personangivelse, kan man anta at det er tapt noen få runer foran ordet <min>, nemlig <hiu>= norr. *hjú* n. pl. 'medlemmer av husstanden' (se LP 258). Det er en dyp avskalling på steinen her, og tre slike runer kan det godt ha vært plass til. Innskriften begynner i så fall med ordene /(hjú) mīn warp nā-sēu willr/ 'over mine (familiemedlemmer) kastet den ville (havguden) nåsjø'.

3. Rad A, rune 10–12 <seu> er dativ sing. av ordet 'sjø'. Ordet er tidligere forklart som en lydrett utviklet dativform (Grønvik 1985: 58). Dertil svarer norr. *sjó*, som er sikkert belagt som dativform: *bæði á sjó ok landi* Flat., *skíra i sjó sem i sætu vatni* Stat. (begge etter Fritzner III: 264). Innskriftens <seu> er ett av flere eksempler på at Eggja-innskriften har enkelte ord av en litt eldre språkform enn klassisk norrønt. Videreutviklingen er antagelig å forklare slik at /sēu/ etter regelen om vokalharmonien senere ble til */sēo/ og så ved aksentomkastning til norr. *sjó*. Norr. *sjóvi* er en yngre, analogisk dannet dativform.

4. Rad A, rune 25–41 <kaibaibormoþahuni> kan deles opp i kjente ord: /kaipa i bor-mōþa hūni/ og betyr 'keipene i den bor-trøtte mastetoppen' (1985: 52 f.). Da ordet norr. *húnn* er sikkert belagt i betydningen 'maste-

topp' (se Fritzner II: 97), og gno. *hún-bora* betegner det hullet i mastetoppen som dragreipet for seilet løper gjennom (Fritzner II: 92, = nyno. *honbora* f., Aasen 1918: 298), er det rimelig å anta at ordene skal oversettes som ovenfor, at mastetoppen var svekket på grunn av hullet der (= *hún-bora*) og at den ble sterkt belastet under seilas i hard vind. Jeg holder derfor nå fast ved min opprinnelige tolkning, og oppgir forsøket på å forklare *bor* på en annen måte (Grønvik 2000: 8 f.). En får vel da anta at keipene i mastetoppen tjente til å feste vant og stag og slik holde masta oppreist. Skulle de ryke, ville masta presses over ende og båten forlise, og det er vel nettopp det som har hendt. Slik bruk av keiper i mastetoppen kan, som det ble nevnt på seminaret den 27. mars, ha forekommet i en eksperimentell fase av utviklingen av båter med rigg og seil. (I den viktige artikkelen om "Fembøringen" i Håloygminne 1921, hefte 3, av lektor Vilhelm Riksheim, står det ingen ting om hvordan stag og vant var festet i mastetoppen i den gamle Lofot-båten.)

5. Rad A, rune 52–56 <harxx>, som Magnus Olsen fyllte ut til <haris>, har jeg fyllt ut til <harie> = /hærje/, dativ sing. av ordet norr. *herr* m. i betydningen 'en flokk menn og/eller kvinner' (1985: 75). Formen /hærje/ vil være lydrett utviklet av den urnordiske formen **harjē*. Utlydende -ē skal her bevares som -e til inn i norrøn tid (som *a*-stammenes *arme*, *hamre*), og *j*- skal ikke falle foran -e, bare foran -i. Når norrøne maskuliner har dativformer som *her*, *nid*, skyldes det analogisk påvirkning fra *i*-stammene, sml. Noreen 1970 §368 og Grønvik 2000: 10 f. I formen */hærje/ må vi derfor på nytt regne med at Eggjainnskriften har en språkform som er noe eldre enn i norrønt.

6. Rad A, rune 57–63 <ahitlat> kan enkelt forklares som /ā hitt-lant/ = norr. *á hitt land* 'til hint land, til landet hinsides (d.e. til dødsriket)'. Ute-latelse av nasal i grafemgruppen <lat> er ikke noe stort problem; derimot er det påfallende at /land/ skrives med utlydende <t> for ventet <d>. Magnus Olsen regnet med at denne skrivemåten kunne skyldes påvirkning fra det yngre runealfabetet. Men dette må avvises, da det ikke ellers er noen skrivemåter som peker sikkert i den retning (bl.a. ikke <fokl> for *foġl*, *fugl*). Eggjainnskriften stammer åpenbart fra tiden før det yngre runealfabetet ble til.

Selv mente jeg i 1985 å kunne forklare <lat> for <lad, land> med å anta at utlydsherdningen fra den foregående perioden hadde fortsatt noen tid, særlig i stemmeløs sandhi (1985: 72). Men dette er, som Bjorvand tidligere har gjort meg oppmerksom på, ingen holdbar forklaring.

Den eneste tilfredsstillende forklaring jeg nå kan se, er å anta at ordgruppen <hitla(n)t> = /hitt-lant/ allerede i urnordisk tid var uttalt under ett hovedtrykk og som et sammensatt ord. Derved ville det opprinnelig utlydende *-a* i ordet */-landa/ bli stående som fjerde eller femte stavelse og derfor falle, med den følge at den foregående klusil kom i utlyd og mistet stemmetonen, så vi fikk et urnordisk ord på /-lant/, som da fortsatte i Eggjatid som /hitt-länt/, uttalt under ett hovedtrykk. (Om denne tidlige utlydsherdning se Grønvik 2001 § 2.3.7). Men hvis dette således er en gammel sammensetning, må det ha hatt en tilsvarende klart definert betydning og trengte ingen videre tilføyelse i form av et etterstilt adjektiv eller en adnominal genitiv. Det passer således godt at det etter min tolkning er setningsslutt her.

7. Rad A, rune 64–110 inneholder svaret på det spørsmålet som er stilt i rad A, rune 42–63, og gir dermed også svaret på et viktig religiøst spørsmål: Hvem tok seg av de forliste? Dessverre er det mange tapte eller uklare runer nettopp her. Den lesning og tolkning jeg prøver å gi i mitt siste arbeide (2000: 12 f.), bygger på de runerester som kan skimtes og står ikke i noe tilfelle i motstrid med disse. At språket blir rytmisk og med riktige stavrim, kan vel også tas som en støtte for den foreslåtte løsningen, likeså at Gro Steinsland på seminaret i Oslo kunne gi en rimelig religionshistorisk kommentar og tolkning til nettopp dette punktet.

8. Rad B, rune 1–10 er bare delvis bevart (se Grønvik 1985: 91–95; 1988: 45 f.; 2000: 14), og det er ikke lett å finne frem til en sikker lesning og tolkning. Med en liten endring av mitt siste forslag vil jeg som før foreslå å fylle ut runerestene til (orddelt) <Ai AU is urki>, men tolke /yrki/ som pres. konj. sing. 3 og la relativpartikkelen /is/ vise tilbake på /gotna fiskr/ i det foregående, slik at vi får en videreførende relativsetning: 'som alltid utvirke lykke'. Ordet <AU> svarer til urn. /auja/ og norr. *ey*, og er nærmere forklart 1985: 93 f. Der finnes også et riss av runerestene. Det synes således rimelig å anta at denne linjen skal leses etter A-raden og er en avslutning på det viktige religiøse partiet i annen del av rad A.

9. Rad C, rune 1–30 *nis sólu sótt* osv. er godt overlevert, uten noen lakuner, og min tolkning fra 1985 (s. 119–138) synes nå å være godtatt av medforskere, om jeg kan dømme etter det som ble sagt på seminaret den 27. mars 2001. Dermed faller endelig Magnus Olsens teori om at sol ikke måtte skinne og jern ikke brukes på runesteinen, dette for å sikre runenes makt og ikke uroe den døde (l.c. 96 f.). Enhver som har studert Eggjainn-

skriften og selve Eggjasteinen med et åpent sinn, vil innse at den må være risset i godt dagslys og med en skarp liten kniv eller jernodd, og dertil av en øvet runerister, som hadde hatt god tid til å tenke seg om og formulere sine setninger.

10. Rad C, rune 33–36 er tapt, og jeg har ment å kunne bestemme disse runene — etter innholdet i hele setningen — som <witi> (1985: 147). Denne formen vil jeg nå forklare som pres. konj. sing. 3 av verbet norr. *vitja* ‘besøke, oppsøke’, med regulær utvikling **witjē* > **witje* <**witji* (vokalharmoni, sml. 1985: 169) > **witi* (fall av -j foran i).

11. Rad C, rune 40–54 <nakdanisniþrinn> kan orddeles /nakðan (nøkðan) is niþ rinn/ og bety ‘som skriker, hyler (gråter ubehersket) over naken slektning’ (se Grønvik 2000: 17 f.). Jeg har her gått tilbake til Gerd Høsts lesning fra 1960 (se Grønvik 1985: 139), men med en helt annen tolkning, og <rinn> oppfatter jeg som /rinn/ <urn. **wrinir*, -ið. Noe verb **rina* er ikke belagt i norrøn litteratur, men det er sikkert belagt i nynorsk (Grønvik 1985: 141; 2000: 17).

I formen *rinn* for norrønt **rinn* ser jeg et nytt eksempel på at Eggjaspråket står på et noe eldre trinn enn norrønt, på et språktrinn der assimilasjonen -nr > -nn etter lang vokal og diftong ennå ikke er gjennomført (sml. Noreen 1970 § 277,1 med eksemplet **skinr* > norr. *skinn*). Dermed beviser denne formen også at ordet <stain> i rad C, rune 20–24 ikke kan være en nominativsform (som Magnus Olsen og mange andre gikk ut fra), men må være en akkusativform, som forutsatt i min tolkning (ovf. punkt 9). En nominativform ville ha lydt **stainr* i Eggjaspråket.

Uttrykket ‘som gråter (voldsomt) over naken slektning’ tyder på at Eggjagrava ikke var en tomgrav (kenotaf), som jeg hittil har gått ut fra, men at det var begravet i hvert fall én mann der, noe Folke Ström påpekte alt i 1986 (se Grønvik 1988: 43). Også et ildstål og en jernkniv, funnet i jordmassene under steinen, tyder på det, som det fra arkeologisk side ble fremhevet under seminaret. Det kan da tenkes at én av de omkomne ble funnet drivende i sjøen og begravet her, mens de øvrige aldri ble funnet, slik at denne ene kom til å representere alle de omkomne (hans nærmeste, sml. ovf. pkt. 2).

12. Eggjainnskriften viser at folk som mister sine kjære på sjøen, kan søke trøst i religionen og håpe at en guddom har tatt seg av de døde. Slik var det i Eggjasamfunnet (sml. rad A, siste del), og slik er det vel fremdeles

mange steder langs kysten. Men det hender at enkelte blir hysteriske og bryter ut i ubehersket gråt og tale i ellers stillferdige forsamlinger. Det har jeg selv vært vitne til på Nordmøre; det gjaldt en middelaldrende kvinne som hadde mistet sin sønn på sjøen. Det er mot en slik bakgrunn vi må forstå siste del av Eggjainnskriften, der runeristeren ber om at folk som gråter ubehersket over sin slektning, eller er forvillede, ikke må oppsøke gravstedet. Dette er derfor et realistisk innslag i skildringen av Eggjasamfunnet etter den store ulykken.

Litteratur

- Grønvik, Ottar (1985): Runene på Eggjasteinen. En hedensk gravinnskrift fra slutten av 600-tallet. Oslo e.a.: Universitetsforlaget.
- Grønvik, Ottar (1988): Om Eggjainnskriften. I: *Arkiv för nordisk filologi* 103: 36–47.
- Grønvik, Ottar (2000): Om Eggjainnskriften enda en gang. I: *Arkiv för nordisk filologi* 115: 5–22.
- Grønvik, Ottar (2001): Über die Bildung des älteren und des jüngeren Runenalphabets. (Osloer Beiträge zur Germanistik 28.) Frankfurt am Main. Berlin. Paris. Wien: Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften.
- LP = *Lexicon poeticum antiquæ linguæ septentrionalis*. Ordbog over det norsk-islandske skjaldesprog. 2. udgave ved Finnur Jónsson. København 1931.
- Noreen, Adolf (1970): *Altnordische Grammatik I. Altisländische und altnorwegische Grammatik (Laut- und Formenlehre) unter Berücksichtigung des Urnordischen*. Tübingen: Max Niemeyer.
- ODS = Ordbog over det danske sprog 1–xxvii. København 1919–54.